

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 367

Gospodarka przestrzenna Aktualne aspekty polityki społeczno-gospodarczej i przestrzennej

Redaktorzy naukowi

Jacek Potocki

Jerzy Ładysz

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redakcja wydawnicza: Justyna Mroczkowska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Agata Wiszniowska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-474-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	11
Franciszek Adamczuk: Tritia – nowa forma i instytucja integracji europejskiej.....	13
Bartosz Bartosiewicz, Iwona Pielesiak: Dzienna mobilność mieszkańców małych miast Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego.....	21
Magdalena Belof: Wyzwania planowania przestrzennego na poziomie regionalnym	30
Piotr Chmiel, Leszek Stanek: Efektywność ekonomiczna realizacji dróg dla zabudowy mieszkaniowej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	38
Joanna Cymerman: Uwarunkowania przekształceń struktury własnościowej gruntów na Pomorzu Środkowym w latach 2000–2012.....	50
Łukasz Damurski: Uczestnicy procesu podejmowania decyzji przestrzennych na szczeblu lokalnym. Teoria i praktyka.....	59
Eleonora Gonda-Soroczyńska: Wielofunkcyjność czy jednofunkcyjność? Uzdrowiska w obliczu przemian przestrzennych	68
Piotr Gryszel, Daria Elżbieta Jaremen, Andrzej Rapacz: Fundusze unijne czynnikiem kształtującym funkcję turystyczną w wybranych gminach regionu jeleniogórskiego.....	76
Piotr Hajduga: Specjalne strefy ekonomiczne w Polsce a kształtowanie kapitału ludzkiego.....	90
Piotr Idczak, Karol Mrozik: Ocena efektywności kosztowej rozwiązań kształtujących retencję zlewni rzecznej jako sposobu ograniczania zagrożenia powodziowego	102
Marian Kachniarz: Prymusi i maruderzy – aktywność inwestycyjna gmin dolnośląskich	112
Anna Katola: Znaczenie równości płci dla długookresowego wzrostu gospodarczego.....	119
Olgierd Kempa, Jan Kazak: Przekształcenia funkcjonalno-przestrzenne a podatki od nieruchomości.....	128
Lidia Klos: Zanieczyszczenia obszarowe na terenach wiejskich województwa zachodniopomorskiego	136
Piotr Krajewski: Problemy planistyczne na terenach parków krajobrazowych w sąsiedztwie Wrocławia na przykładzie Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego.....	147

Natalia Krawczyszyn: Kierunki polityki turystycznej w euroregionach polsko-czeskich – unifikacja czy dywersyfikacja produktu turystycznego po- granicza?	155
Barbara Kryk: Projekt modelu wsparcia na rynku pracy młodzieży zagrożo- nej wykluczeniem społecznym	163
Marta Kusterka-Jefmańska: Jakość życia a jakość usług publicznych w praktyce badań na poziomie lokalnym	170
Grażyna Leśniewska: Wpływ rodziny na kształtowanie postawy obywatel- skiej społeczeństwa	178
Jerzy Ładysz: Kierunki rozwoju zielonej infrastruktury we wrocławskim ob- szarze funkcjonalnym	186
Urszula Markowska-Przybyła: Zastosowanie ekonomii eksperymentalnej do pomiaru kapitału społecznego	196
Barbara Mastalska-Cetera, Beata Warczewska: Realizacja wybranych programów wspierających rolnictwo w Parku Krajobrazowym „Dolina Baryczy”	204
Piotr Mijał: Aspekty prawne konkurencyjności specjalnych stref ekono- micznych	214
Katarzyna Milewska-Osiecka: Nowe budownictwo mieszkaniowe w świe- tle polityki funkcjonalno-przestrzennej strefy podmiejskiej Łodzi	223
Agnieszka Ogrodowczyk: Polityka mieszkaniowa a współczesne przekształ- cenia obszarów śródmiejskich – przykład Łodzi	232
Jan Polski: Ekologiczne, społeczne i ekonomiczne aspekty ładu przestrzen- nego w regionie	240
Katarzyna Przybyła, Eleonora Gonda-Soroczyńska: Poziom rozwoju in- frastruktury społecznej we Wrocławiu	248
Zbigniew Przybyła: Rozwój zrównoważony jako koncepcja dynamiczna kształtowania przestrzeni gospodarczej	256
Adam Przybyłowski: Stan infrastruktury transportu drogowego w Polsce z uwzględnieniem aspektów bezpieczeństwa	261
David Ramsey: Ocena atrakcyjności osiedli we Wrocławiu	272
Janusz Rosiek: Wpływ implementacji pakietu klimatyczno-energetycznego (PKE) Unii Europejskiej na równoważenie rozwoju społeczno-gospodar- czego krajów członkowskich ugrupowania	281
Anna Skorwider-Namietko, Jarosław Skorwider-Namietko: Gospodarka odpadami jako element zarządzania strategicznego w jednostkach samo- rządu terytorialnego	292
Beata Skubiak: Polityka regionalna wobec zmian demograficznych	301
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Kapitał społeczny jako czyn- nik wspierający innowacyjność małych przedsiębiorstw na przykładzie województwa lubelskiego	310

Agnieszka Stacherzak: Typologia funkcjonalna gmin Dolnego Śląska a Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020.....	322
Izabela Szamrej-Baran, Paweł Baran: Subiektywne i obiektywne mierniki ubóstwa energetycznego	332
Maciej Szarejko, Jerzy Ładysz: Podstawy ekonomiczne kształtowania i racjonalnego wykorzystania miejskiego systemu zielonej infrastruktury	340
Katarzyna Tarnawska: Analiza determinant rozwoju regionalnego w świetle ewolucyjnej geografii ekonomicznej	350
Alina Walenia: Polityka spójności Unii Europejskiej a zmiany systemowe w zarządzaniu finansami publicznymi.....	359
Beata Warczewska, Barbara Mastalska-Cetera: Strategie rozwoju gmin mających obszary o szczególnych wartościach przyrodniczych a model zrównoważonego rozwoju	370
Marcelina Zapotoczna: Taksonomiczna analiza przestrzennego zróżnicowania potrzeb mieszkaniowych w Polsce	378
Adam Zydroń, Piotr Szczepański, Sebastian Gawel: Ograniczenia i możliwości zwiększania lesistości w aglomeracji poznańskiej na przykładzie gminy Rokietnica.....	387
Adam Zydroń, Piotr Szczepański, Piotr Walkowski: Analiza zmian cen transakcyjnych gruntów niezabudowanych w gminie Września w latach 2002–2009	394

Summaries

Franciszek Adamczuk: Tritia – a new form and institution of European integration	20
Bartosz Bartosiewicz, Iwona Pielesiak: Daily mobility of small town's inhabitants in Łódź Metropolitan Area	29
Magdalena Belof: Challenges of regional spatial planning.....	37
Piotr Chmiel, Leszek Stanek: Economic efficiency of building the roads for the residential areas in the local spatial management plans	48
Joanna Cymerman: Conditions of changes in the structure of land ownership in Central Pomerania in the years 2000–2012	58
Łukasz Damurski: Stakeholders of the spatial decision-making process on a local level. Theory and practice	67
Eleonora Gonda-Soroczyńska: Polyfunctionality or monofunctionality of spas in the face of spatial transformations?	75
Piotr Gryszel, Daria Elżbieta Jaremen, Andrzej Rapacz: EU funds as the tourist function raising factor in the selected tourist communes of Jelenia Góra region	88

Piotr Hajduga: Special economic zones in Poland and the formation of human capital.....	101
Piotr Idczak, Karol Mrozik: Cost-effectiveness evaluation of solutions shaping river basin retention as a method of flood risk reduction.....	111
Marian Kachniarz: Top leaders and stragglers – investment activity of Lower Silesia communities.....	118
Anna Katola: The importance of gender equality for long-term growth.....	127
Olgierd Kempa, Jan Kazak: Functional and spatial transformation and the real estate taxes.....	135
Lidia Kłos: Territorial pollution in rural areas of the West Pomeranian Voivodeship.....	146
Piotr Krajewski: Planning problems in the areas of landscape parks near Wrocław on the example of Ślęzański Landscape Park.....	154
Natalia Krawczynszyn: Trends of tourism policy in Polish-Czech euroregions – unification or diversification of border tourist product?.....	162
Barbara Kryk: Draft model of support in the labor market of young people at risk of social exclusion.....	169
Marta Kusterka-Jefmańska: Quality of life vs. quality of public services in practice of research at the local level.....	177
Grażyna Leśniewska: Family influence on the attitudes of citizens society..	185
Jerzy Ładysz: Directions of development of green infrastructure in the Wrocław functional area.....	195
Urszula Markowska-Przybyła: Application of experimental economics for measuring of social capital.....	203
Barbara Mastalska-Cetera, Beata Warczewska: Implementation of selected programs supporting agriculture in the Landscape Park “Barycz Valley”.....	213
Piotr Mijał: Legal aspects of competitiveness of Special Economic Zones ...	222
Katarzyna Milewska-Osiecka: New housing construction within the spatial policy for suburban zone of Łódź.....	231
Agnieszka Ogrodowczyk: Housing policy and contemporary changes of the inner city – example of Łódź.....	239
Jan Polski: Ecological, public and economic aspects of the spatial order in the region.....	247
Katarzyna Przybyła, Eleonora Gonda-Soroczyńska: Level of social infrastructure development in Wrocław.....	255
Zbigniew Przybyła: Sustainable development as a dynamic idea of shaping the economic space.....	260
Adam Przybyłowski: Road transport infrastructure development in Poland with special emphasis on safety issues.....	271
David Ramsey: Assessment of districts attractiveness in Wrocław.....	280

Janusz Rosiek: Impact of the implementation of the EU Climate and Energy Package (EU CEP) on socio-economic development of selected EU countries	291
Anna Skorwider-Namiołko, Jarosław Skorwider-Namiołko: Waste management as a part of the strategic management in local self-government units	300
Beata Skubiak: Regional policy in the face of demographic changes	309
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Social capital as a factor supporting innovative small businesses on the example of the Lublin Voivodeship	321
Agnieszka Stacherzak: Functional typology of Lower Silesia municipalities and “Development strategy of Lower Silesia Voivodeship 2020”	331
Izabela Szamrej-Baran, Paweł Baran: Subjective and objective measures of fuel poverty	339
Maciej Szarejko, Jerzy Ładysz: Economic principles of development and rational use of urban green infrastructure system	349
Katarzyna Tarnawska: Theoretical analysis of regional development determinants in the light of evolutionary economic geography	358
Alina Walenia: EU cohesion policy vs. system changes in public finance management	369
Beata Warczewska, Barbara Mastalska-Cetera: The development strategies of communes, which are areas of special natural values with regard to the sustainable development model	377
Marcelina Zapotoczna: Taxonomic analysis of spatial differentiation of housing needs in Poland	386
Adam Zydróż, Piotr Szczepański, Sebastian Gawel: Limitation and possibilities of forestation growth in the Poznań agglomeration on the example of the Rokietnica commune	393
Adam Zydróż, Piotr Szczepański, Piotr Walkowski: Transaction prices changes analysis of undeveloped properties in the municipality of Września in the years 2002–2009	400

Grażyna Leśniewska

Uniwersytet Szczeciński

WPLYW RODZINY NA KSZTAŁTOWANIE POSTAWY OBYWATELSKIEJ SPOŁECZEŃSTWA

Streszczenie: Celem artykułu jest wskazanie istotnej roli rodziny w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego, a szczególnie postaw obywatelskich młodego pokolenia. Rodzina znajduje się obecnie w sytuacji specyficznej. Z jednej strony zaobserwować można odchodzenie od wartości o charakterze tradycyjnym, z drugiej – podejmowanie prób odnalezienia się w nowoczesnym społeczeństwie. Jako metodę zbierania materiału zastosowano sondaż diagnostyczny na temat „Czy jesteście społeczeństwem obywatelskim”, przeprowadzony wśród 441 respondentów. Przedstawiona analiza problemu jest jedynie próbą zasygnalizowania roli rodziny w tworzeniu społeczeństwa obywatelskiego oraz zwrócenia uwagi na znaczenie kapitału społecznego wyznaczającego specyfikę i potencjał tej kategorii społecznej. Społeczeństwo obywatelskie powinno mieć swój początek już w rodzinie.

Słowa kluczowe: społeczeństwo obywatelskie, rodzina.

DOI: 10.15611/pn.2014.367.19

1. Wstęp

Pojęcie społeczeństwa obywatelskiego jest związane z kształtowaniem się doktryny suwerenności i podmiotowości społecznej oraz instytucji służących ich ochronie. Społeczeństwo obywatelskie według G.W.F. Hegla to sfera pośrednia między rodziną i państwem, między życiem prywatnym i politycznym¹. Ta swoista definicja najlepiej oddaje głęboką myśl tkwiącą w przywołanym określeniu. Hegel dostrzegł bowiem, iż prócz tradycyjnych związków na poziomie rodziny i państwa ludzie pragną angażować się dla dobra lokalnych wspólnot, które sami tworzą.

Celem artykułu jest wskazanie istotnej roli rodziny w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego, a szczególnie postaw obywatelskich młodego pokolenia. W społeczeństwie polskim można zauważyć deficyt obywatelskości, stąd tak istotny wydaje się aspekt rodziny jako podstawowej struktury społecznej w kształtowaniu postaw i przekazywaniu wzorców obywatelskości.

¹ G.W.F. Hegel, *Zasady filozofii prawa*, PWN, Warszawa 1969, s. 38.

2. Społeczeństwo obywatelskie – rozważania teoretyczne

Na wstępie należy sprecyzować pojęcie społeczeństwa obywatelskiego, które jest przedmiotem zainteresowania filozofii społecznej, nauk politycznych, socjologii, nauki o moralności, nauk prawnych. Jego treść jest historycznie zmienna i pozostaje w ścisłym związku ze społecznym doświadczeniem, kontekstem kulturowym, rozwojem podstawowych zasad ustrojowych. W tym momencie pojawia się pierwsza trudność, ponieważ termin „społeczeństwo obywatelskie” na płaszczyźnie epistemologicznej jest niedookreślony. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy jest wiązanie pojęcia „obywatelskość” z różnymi dziedzinami nauki, a w rezultacie przyjmowanie różnych, często dość odległych kryteriów stanowiących o jego istocie. Jeśli nawet, jak proponuje J. Szacki, odwołać się tylko do nauk społecznych, to już na tym gruncie zaobserwować można wieloznaczność omawianego terminu i przypisywanie mu rozmaitych, często rozbieżnych definicji. Taki stan dyktowany jest między innymi faktem, że pojęcie społeczeństwa obywatelskiego jest mobilizowane do służby tak różnym celom, że niepodobna wyodrębnić żadnej pojedynczej szkoły myślenia z nim związanej².

Wśród zróżnicowanych opinii dominuje przekonanie, że błędem jest utożsamianie społeczeństwa obywatelskiego z państwem, jest ono bowiem czymś innym aniżeli państwo, by nie rzec, że z natury rzeczy jest wobec niego opozycyjne. Równie często pojawia się krytyka stanowiska redukującego to społeczeństwo do systemu stosunków ekonomicznych i upatrującego w wolnym rynku oraz własności prywatnej źródeł jego rozkwitu. Potwierdzeniem owej krytyki jest fakt, że nawet w krajach o wysoko zaawansowanej demokracji pojawiają się trudności z urealnieniem się idei społeczeństwa obywatelskiego. Barię stają się w tym przypadku, jak podkreśla J. Szacki³, z jednej strony dominacja w skali makrosocjalnej struktury pionowej, a co za tym idzie, silne zhierarchizowanie społeczeństwa, wzmacniające różnice interesów poszczególnych kategorii społecznych, z drugiej – rozwinięte struktury pionowe na terenie wielkich organizacji czy firm, które, podobnie jak zhierarchizowane społeczeństwo, istotnie ograniczają samodzielne inicjatywy jednostek.

Idea społeczeństwa obywatelskiego jest głęboko zakorzeniona w kulturze europejskiej. Jej początki można znaleźć w Arystotelesowskiej koncepcji społeczeństwa jako przedsięwzięcia etycznego realizującego się we wspólnocie politycznej. Niemalże zasługi dla uformowania się nowożytnej koncepcji społeczeństwa obywatelskiego miało dzieło św. Tomasza z Akwinu, zwłaszcza jego teoria suwerenności człowieka oparta na koncepcji niezbywalnych praw z Boskiego nadania⁴.

² J. Szacki, *Liberalizm po komunizmie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1994, s. 153.

³ Tamże, s. 78.

⁴ *Encyklopedia socjologii. Suplement*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2005, s. 286–287.

3. Rola rodziny w kształtowaniu postaw obywatelskich

Rodzina w swojej obecnej formie, spotykanej w społeczeństwach żyjących w warunkach cywilizacji przemysłowej, jest wytworem ewolucji ludzkości. Jednakże w nauce wzbudziła zainteresowanie teoretyków i badaczy zarówno z zakresu psychologii, jak i innych nauk o człowieku dopiero w wieku XX, a szczególnie w jego drugiej połowie. Wtedy to psycholodzy, socjologowie, pedagodzy i psychiatrzy zwrócili uwagę na to, jak głęboko i daleko wpływ rodziny sięga w życie, rozwój i wychowanie dziecka.

W żadnej epoce podkreślenie roli rodziny w rozwoju, wychowaniu i szerzej – w procesie socjalizacji dziecka nie miało tylu i tak przekonujących uzasadnień, czerpanych z wielostronnego, naukowego poznania, ile ich ma obecnie. Zainteresowanie nauki i praktyki wychowawczą funkcją rodziny poprzedzone było dostrzeżeniem dziecka w rodzinie i w społeczeństwie jako autonomicznej wartości.

W rodzinie współczesnej wysunęły się na plan pierwszy stosunki emocjonalne, i to zarówno między małżonkami, jak i między rodzicami a dziećmi. Jakość związków rodzinnych wywiera głęboki i istotny wpływ na rozwój psychiczny dzieci. Rodzina, która jest zdolna do wykonywania konsekwentnie i z powodzeniem swych rodzicielskich zadań, zapewnia poczucie bezpieczeństwa i więzi każdemu ze swoich członków. Nadaje sens ich zamierzeniom, kierunkom działania, osiągnięciom i daje poczucie własnej wartości. Dla dziecka rodzina jest niezwykle ważna, ponieważ stanowi pomost między nim a otaczającą rzeczywistością.

Na podstawie rozważań teoretycznych i licznych badań przyjęto założenia:

- rodzina jest strukturą pośredniczącą, usytuowaną między jednostką a szerszym systemem społecznym,
- o kształcie rodziny oraz transmitowanych w niej treściach decydują przeszłe oraz obecne konteksty społeczne,
- realizacja idei społeczeństwa obywatelskiego jest zdeterminowana samoświadomością jednostek oraz ich wewnętrzną potrzebą działania na rzecz wspólnego dobra, wskazuje, że jednym z istotniejszych czynników decydujących o stanie zaawansowania w konkretnym systemie społecznym idei społeczeństwa obywatelskiego jest rodzina⁵.

Wzrost zainteresowania procesem uspołecznienia koncentruje uwagę badaczy na wpływie środowiska społecznego na proces kształtowania cech osobowości i zachowań jednostki. Przygotowanie dziecka do życia poza domem rodzinnym jest jednym z najdonioślejszych zadań społecznych należących do roli rodzicielskiej.

W społeczeństwie polskim występuje „deficyt obywatelskości”. Rzadko mówi się o roli rodziny w kształtowaniu postaw i wartości obywatelskich członków rodziny. Przecież już od najmłodszych lat kształtują się postawy: egoizm/altruizm, bierność/aktywność itp. Wiedza o wartościach i mechanizmy kształtujące dziecko tworzą się

⁵ M. Ziemska, *Rodzina i dziecko*, PWN, Warszawa 1986, s. 305.

od początku życia. Dzieci dostają o tym przekaz od dorosłych w sposób mniej lub bardziej świadomy. Jest to również czas najbardziej właściwy, aby zadbać o podstawy (w rozwijającej się osobowości dziecka), które pozwolą mu być dobrym obywatelem.

Kim więc jest dobry obywatel? To z pewnością ktoś, kto patrzy na swój prywatny interes w szerokim kontekście dobra wspólnego. Małe dziecko rozwojowo (egocentryzm) nie jest jeszcze gotowe do posiadania takiej postawy, jednak wszelkie działania, które sprzyjają nabywaniu zrozumienia siebie i innych w codziennych kontaktach, wychowują do jej kształtowania.

Identyfikacja i poczucie solidarności z grupą, w której przebywa, pozwala na budowanie głębokich więzi, a to też jest ważną cechą przyszłego obywatela. Umiejętność współpracy w grupie buduje się w różnych zadaniowych sytuacjach, kiedy dziecko doświadcza korzyści, jakie płyną z robienia czegoś razem. Uczestnicy wspólnych działań stają się partnerami dążącymi do celu przy wsparciu dorosłych⁶.

Budowanie wrażliwości na zło i krzywdę rodzi się, gdy pokazujemy dzieciom, że zarówno one, jak i inni mogą przeżywać różne uczucia w wyniku, np. konfliktów i nieporozumień. Uświadamianie dzieciom istnienia ich praw, np. do szacunku, wyboru, własnego zdania, akceptacji, pomocy, zabawy, eksperymentowania, nauki itp., pomaga im w przyszłości szanować prawa innych. Poza istnieniem praw dziecko od małego powinno mieć budowane poczucie obowiązków, które zaczyna się od małych, codziennych odpowiedzialności i rozwija wraz z nabywaniem większej samodzielności⁷.

A zatem, jeśli rodzina realizując różne cele, podejmuje działania, w wyniku których dzieci zaczynają lepiej dbać o dobro własnej grupy, potrafią współpracować (i szanują prawa innych oraz są coraz bardziej odpowiedzialne i obowiązkowe, to możemy powiedzieć, że spełnia swoją rolę w kształtowaniu postaw i wartości obywatelskich⁸.

Kapitał społeczny, jakim dysponuje współczesna rodzina polska, rozwijał się w specyficznym kontekście społecznym. Z jednej bowiem strony dyktowany był historycznymi uwarunkowaniami politycznymi, z drugiej natomiast sytuacją społeczno-kulturową. To częściowo pozwala zrozumieć zapóźnienie oraz trudności związane z wprowadzaniem w życie w społeczeństwie polskim idei obywatelskich.

Obecne przemiany w strukturze rodziny powodują różnego typu zakłócenia w ustawieniu ról społecznych. Są kobiety, którym mężczyźni nie są potrzebni (niezależność, stabilność finansowa kobiet), ale dzieciom rozwojowo potrzebni są na pewno. Istnieje też pewna presja społeczna realizacji przez dzieci tego, czego nie osiągnęli ich rodzice, co im się nie udało. Dlatego też umieszczają oni dzieci centralnie, nie wymagając

⁶ H. Misiewicz, *Rola rodziny w kształtowaniu postaw*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1996, s. 7.

⁷ G. Kasdepke, *Mam prawo!*, Wydawnictwo C+J RBA, Warszawa 2007, s. 23.

⁸ K. Danek, B. Dymara, W. Korzeniowska, *Dziecko w świecie wielkiej i małej ojczyzny*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2009, s. 141.

od nich realizowania codziennych obowiązków i zadań rodzinnych. Mają się uczyć, dbać o swój potencjał, a nie realizować dobro wspólne w rodzinie.

Nie ulega już dzisiaj wątpliwości, że rodzina stanowi dla dziecka ważne, a w kolejności pierwsze środowisko rozwojowe i wychowawcze. Tak więc decydujący wpływ na kształtowanie się osobowości dziecka mają rodzice, przy czym ten wpływ utrzymuje się zazwyczaj przez wiele lat. Wpływ rodziców, prezentowane przez nich określone postawy rodzicielskie oddziałują na jego osiągnięcia szkolne, na kształtowanie się równowagi uczuciowej i dojrzałości społeczno-emocjonalnej, na formowanie obrazu samego siebie i stosunku do grupy rówieśniczej.

Wychowanie rodzinne oddziałuje także na późniejsze pełnienie ról rodzinnych, w tym przyszłą rolę ojca czy matki wobec własnych dzieci. Wpływ środowiska rodzinnego na rozwój i kształtowanie osobowości dziecka odbywa się na dwóch płaszczyznach:

- jako świadoma praca wychowawcza,
- jako oddziaływanie niezamierzone.

Najbliższe otoczenie jednostki, jakim jest rodzina, najlepiej zapewnia prawidłowy rozwój emocjonalny dzieci i młodzieży, chroni je przed niedostosowaniem społecznym, naruszeniem równowagi wewnętrznej. Odgrywa ona istotną rolę w kształtowaniu społecznej i kulturalnej strony osobowości młodego pokolenia, w przekazywaniu społecznie aprobowanych i pożądanych wzorów postępowania i zachowania się. Rodzina wraz ze szkołą zapewnia prawidłowy rozwój intelektualny i przygotowanie młodzieży do pełnienia ról społecznych. Rodzina winna wpajać takie wartości jak: religijne, patriotyczne, dobra wspólnego, obywatelskości, znajomości tradycji, historii, kultury, symboli, szacunku do ludzi, państwa, prawa.

4. Czy jesteśmy społeczeństwem obywatelskim?

W dobie powszechnego dostępu do dóbr i usług, tolerancji i akceptowania różnorodności nasuwa się pytanie, czy społeczeństwo polskie rozwija się w kierunku społeczeństwa obywatelskiego, tzn. czy Polacy stają się coraz bardziej wrażliwi na dobro wspólne, czy częściej się samoorganizują, by współtworzyć świat wokół siebie, a przede wszystkim – by rozwiązywać palące problemy społeczne.

Badanie nt. „Czy jesteśmy społeczeństwem obywatelskim” zostało przeprowadzone w maju i czerwcu 2013 r. na grupie 441 osób z województwa zachodniopomorskiego. Celem badania było określenie aktywności ankietowanych w poszczególnych obszarach życia społecznego (przynależność do stowarzyszeń, udział w wyborach, związek z wolontariatem), a także wybór tych cech, które zdaniem ankietowanych mają największe znaczenie w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego.

Ponad połowę ankietowanych (56%) stanowiła grupa ludzi młodych, nie przekraczających 25 lat. W dalszej kolejności były to osoby w wieku 41–60 lat (24%), oraz w wieku 26–40 lat (ok. 16%). Pozostałą grupę stanowiły osoby najstarsze (ponad 60 lat). Stosunek kobiet i mężczyzn w ogólnej liczbie ankietowanych wskazywał na

51% kobiet i 49% mężczyzn. Blisko 50% respondentów były to osoby jeszcze uczące się i nie pracujące. Pozostałe osoby były to osoby pracujące – 45% i 5% osób nie pracowało zawodowo.

W przeprowadzonym badaniu niemal połowa ankietowanych (209 osób/47%) stwierdziła, że zdarzyło im się dobrowolnie i nieodpłatnie pracować społecznie na rzecz potrzebujących. Aktywność ta deklarowana jest przez blisko taką samą liczbę kobiet i mężczyzn (111 kobiet – 49% ogólnej liczby kobiet i 98 mężczyzn – 45% ogółu mężczyzn). Spośród tych, którzy jednak nie podejmowali się tego typu działań (232 osób), prawie dwie trzecie deklaruje, że zna osoby działające dobrowolnie na rzecz środowiska lokalnego.

Warto również dodać, że znacznie mniej ankietowanych (ok. 25%) deklaruje członkostwo w organizacjach lub stowarzyszeniach. Jest to prawie dwa razy mniejsza grupa (109 osób) niż osoby aktywnie działające społecznie. Można zatem uznać, że brak udziału w organizacjach i stowarzyszeniach nie ma wpływu na podejmowanie działań związanych z wolontariatem/pracami społecznymi.

Dużo większą aktywność można zauważyć, jeśli chodzi o udział w wyborach. Czynny udział deklaruje ok. 77% ankietowanych. Wartość ta zachowuje taką samą proporcję zarówno w odniesieniu do kobiet, jak i mężczyzn (77,33% wszystkich kobiet oraz 76,85% mężczyzn deklaruje uczestnictwo w wyborach). Można zatem uznać, że świadomość obywatelska w tym obszarze stoi na dobrym poziomie, w równym stopniu wśród kobiet i mężczyzn. Sytuacja ma się trochę inaczej, biorąc pod uwagę wiek ankietowanych. Znaczna większość (ok. 84%) ludzi w wieku 41–60 lat oraz prawie wszyscy ankietowani powyżej 60 lat (93%) biorą udział w wyborach. Wskaźnik ten jest niższy wśród młodszych grup, jednak wciąż pozostaje na wysokim poziomie (ok. 74%).

Badając nastawienie społeczeństwa do podejmowania wspólnych inicjatyw na rzecz pomocy potrzebującym, stwierdzono, iż znaczna większość uważa, że działając razem, łatwiej jest rozwiązać problemy środowiska lokalnego. Takie zdanie wyraziły 324 osoby, co stanowi 73% ogółu badanych. Prawie 18% ankietowanych przyznało, że trudno im się odnieść do tej kwestii, natomiast jedynie 39 osób (8,8% ogółu) jest nastawionych pesymistycznie i uważa, że działając nawet wspólnie z innymi, nie da się pomóc potrzebującym ani rozwiązać problemów swojego środowiska.

Celem ostatniej części sondażu było rozpoznanie najbardziej pożądanых cech współczesnego obywatela. Największą popularnością wśród ankietowanych cieszyły się takie cechy jak: pozytywny stosunek do drugiego człowieka (76%), tolerancyjność (74%), wrażliwość (69%), umiejętność podejmowania decyzji i działań (68%).

Do najmniej istotnych cech, na podstawie odpowiedzi ankietowanych, można zaliczyć natomiast: dbanie wyłącznie o własne interesy (5%), przebojowość (26%), zaufanie do otoczenia (27%).

Spółeczeństwo obywatelskie, tkanka dobrowolnych organizacji, zrzeczeń i kontaktów, która wypełnia przestrzeń między jednostką a społeczeństwem, obywatelem a państwem, jest jednym z filarów ustroju demokratycznego. Stowarzyszenia

obywatelskie są miejscem wyrażania, uzgadniania i realizacji interesów różnych grup społecznych; w nich ludzie uczą się wzajemnego zaufania i umiejętności obywatelskich: uczestnictwa w demokracji i wspólnego działania; one też osłaniają jednostkę przed nadmierną władzą państwa. Stan społeczeństwa obywatelskiego wyraża się przede wszystkim w powszechności zrzeszania się obywateli, w tym, że obywatele zakładają lub tylko wstępują do dobrowolnych organizacji, stowarzyszeń, uczestniczą w wyborach i przejawiają aktywność społeczną.

5. Podsumowanie

Rodzina jest strukturą społeczną, którą należy szczególnie chronić i wspierać, zwłaszcza gdy jej funkcjonowanie ulega zakłóceniu. Staje się ona wówczas dla swych członków źródłem bólu i nieszczęść. Należy dbać o rodzinę, gdyż stanowi ona wartość nie do zastąpienia. Wzorce zaczerpnięte z rodziny zapadają głęboko w świadomość dziecka, odciskając trwale piętno na jego osobowości.

Rodzina polska znajduje się obecnie w sytuacji specyficznej. Z jednej strony zaobserwować można odchodzenie od wartości o charakterze tradycyjnym, z drugiej – podejmowanie prób odnalezienia się w nowoczesnym społeczeństwie. Być może warto uczynić rodzinę podstawą analizy, a zmiany dokonujące się na jej płaszczyźnie potraktować jako konieczny efekt zmian systemu społecznego. Społeczeństwo obywatelskie powinno mieć swój początek już w rodzinie. Rodzice poprzez właściwe wychowanie swoich dzieci zobowiązani są do kształtowania więzi społecznych. Społeczeństwo dzięki swojemu zaangażowaniu w sprawy państwa integruje się z nim, co czyni takie państwo bardziej stabilnym.

Literatura

- Danek K., Dymara B., Korzeniowska W., *Dziecko w świecie wielkiej i małej ojczyzny*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2009.
- Domańska M., *Wpływ postaw rodzicielskich na kształtowanie się osobowości dziecka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- Dymara B., *Dziecko w świecie współdziałania*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2001.
- Encyklopedia socjologii*, t. III, Oficyna Naukowa, Warszawa 2000.
- Encyklopedia socjologii. Suplement*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2005.
- Hegel G.W.F., *Zasady filozofii prawa*, PWN, Warszawa 1969.
- Kasdepke G., *Mam prawo!*, Wydawnictwo C+J RBA, Warszawa 2007.
- Misiewicz H., *Rola rodziny w kształtowaniu postaw*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1986.
- Święcicka H., *Dziecko w rodzinie*, PWN, Warszawa 1972.
- Szacki J., *Liberalizm po komunizmie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1994.
- Tyska Z., *Socjologia rodziny*, PWN, Warszawa 1989.
- Ziemska M., *Rodzina i dziecko*, PWN, Warszawa 1986.

FAMILY INFLUENCE ON THE ATTITUDES OF CITIZENS SOCIETY

Summary: The purpose of this article is to identify the important role of the family in shaping civil society and citizenship especially of the younger generation. The family is currently in a specific situation. On the one hand, moving away from the traditional value in nature, but on the other trying to find oneself in a modern society can be observed. As a method of collecting the material a diagnostic survey "Are we civil society" conducted among 441 respondents was used. The analysis of the problem is merely an attempt to indicate the role of the family in creating a civil society and drawing attention to the importance of social capital defining the specificity and potential of this social category. Civil society should have its origin in the family.

Keywords: civil society, family, attitude.